

Van de Werkgroep (Jaargang 6-1)

De redactie heeft weer enkele verhaaltjes bij elkaar gezocht. Zo schrijft Kees Vos uit Assen over de Brakelse Nieuwstraat en Johan de Korte uit Dordrecht over het schip van zijn grootvader Dingeman Oosse in Poederloijen.

Verder nog een beschrijving uit 1932 van de Zuilichemse kerk en heeft Jan van Brakel in het Streekarchief in Heusden weer enkele krantenberichten gevonden over Poederloijen.

Hieronder worden de werkgroepleden nog eens genoemd met hun telefoonnummers.

Aalst:	
Corrie Maas.	tel. 0418-554044
Hanny van Wijk.	tel. 0418-672206
Andel:	
Jan van Brakel.	tel. 0183-441334
Brakel:	
Anita en Han Huis.	tel. 0418-671837
Corrien en Wim Klop.	tel. 0418-672473
Ron Looijen.	tel. 0418-671994
Jan van Loopik.	tel. 0418-672362
Rick Spiering.	tel. 0418-670473
Viola van Vossen.	tel. 0418-671873
Ap de With.	tel. 0418-671763
Poederloijen:	
Jennie Grandia.	tel. 0418-672334
Gonnie van Veen.	tel. 0418-672028
Zuilichem:	
Jannie en Jaap Verweij.	tel. 0418-671508

Mocht u nog oude foto's hebben of wilt u nog wat weten dan kunt u ze altijd bellen.

Kees Vos

Hoe nieuw is de Nieuwstraat? (Jaargang 6-1)

Hoe kom je tot zo'n vraag?

Het is al weer heel wat jaartjes geleden, het moment waarop ik eigenlijk onopgemerkt met voorouderonderzoek begon. Zet ouders, ooms en tantes, opa's en oma's op een rij en het begin is er. Wat waren de namen van opa's vader en moeder? Door vernoeming van de klein-kinderen naar de grootouders waren die namen nog wel te achterhalen, maar vragen als waar woonden zij, wat deden ze voor de kost, komen al in een grijs gebied terecht. Internet stond in die tijd nog in de babysokjes, dus voor verder onderzoek was het gemeentearchief de aangewezen plaats. De familie van den Handel was zover mij bekend afkomstig uit Brakel, opa had een schilderszaak aan de Nieuwstraat en mijn tante woonde er toen nog in het ouderlijk huis. Het archief van de gemeente Brakel was toevertrouwd aan het Streekarchief Bommelerwaard. De genealogen onder u met (semi-)prof status is het allemaal bekend, het doorzoeken van de 10-jaren tafels en van daaruit de akten van de burgerlijke stand, alles gekopieerd op microfiches en af te lezen op in het archief aanwezige schermen.

De huwelijksakte, geboorteakte en de akte van overlijden, allemaal hebben ze hun eigen informatie, zoals (soms) aantekeningen in de kantlijn. Bij het ordenen van de gevonden gegevens groeide het aantal ooms en tantes, jong overleden en daarom waarschijnlijk niet meer ter sprake gebracht. De oudst gevonden „van den Handel” bleek in Gorinchem te zijn geboren. In het bevolkingsregister, het register waarin per woning de bewoners werden opgetekend, van het jaar 1829 wordt de naam „van den Handel” voor het eerst vermeld. Bij het raadplegen van het register van huisnummers, met vermelding van hoofdbewoners 1828-1829, wordt Jan van den Handel in 1828 niet genoemd en in 1829 wel. Redelijk is dus aan te nemen dat Jan van den Handel, komende uit Gorinchem, zich in 1829 als verwer te Brakel vestigde.

Uit diverse gegevens o.a. uit verschillende vermeldingen in het bevolkingsregister, blijkt dat er door de jaren heen steeds een „van den Handel” aan de Nieuwstraat woonde. Omdat pas in de loop van de vorige eeuw met vaste huisnummers wordt gewerkt is het niet zeker dat het steeds dezelfde woning betreft.

De Peperstraat op het minuutplan van 1823

Andere insteek, het gemeentelijk kadaster.

De eerste kadastrale kaart van Brakel dateert uit 1823, het zgn. minuutplan. Op deze kaart zijn percelen en bebouwing ingetekend en worden de percelen met een nummer aangeduid. Aan de hand van deze perceelsnummers zijn in een lijvig boekwerk de betreffende eigenaren van dat moment te vinden. Dit boekwerk, kortweg de OAT – Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel – vormt samen met het minuutplan het begin van ons kadaster. Het minuutplan echter toont geen Nieuwstraat, wel de Peperstraat die aan de kant van het marktplein wel samenvalt met de huidige Nieuwstraat, maar dan al spoedig naar rechts, richting dijk afbuigt.

De conclusie mag hier zijn: de oorsprong van de Nieuwstraat ligt tussen 1823 en 1829.

Nu is het wel zo dat het instituut van kadaster pas van kracht werd bij het uitvaardigen van het Burgerlijk Wetboek van 1832.

Voor wijzigingen in eigendommen was een tweede boek ingesteld: het SAT – Suppletoir Aanwijzende Tafel – elke wijziging op de OAT diende hierin te worden vermeld. In de periode tussen 1823 en 1832 en

ook nog enkele jaren daarna moest men nog wennen aan dit nieuwe systeem. Bij het doorlezen van de diverse brieven en documenten kon ik niet altijd aan de gedachte ontkomen dat men wist dat je nog moest wennen.

In het jaar 1840 werd volgens aantekeningen de toenmalige burgemeester van Brakel, de heer van Dam tot Brakel, nadat hij een aanval had gedaan op het nieuwe systeem, fijntjes terechtgewezen over de kwaliteit van de toegeleverde gegevens.

In de SAT wordt de wijziging van de Nieuwstraat pas in 1837 ingeschreven. Hier past de conclusie de Nieuwstraat stamt uit 1837.

Bij het doorzoeken van verschillende notariële archieven trof ik geen akte aan, die duidt op de aanleg van de Nieuwstraat. Ook de notulen van de gemeenteraad of de aantekeningen van de burgemeester gaven mij geen uitsluitsel over de geboortedatum van de Nieuwstraat.

Schets hulpkaart uit 1837

Nog een laatste poging.

Elke verkoopakte betreffende onroerend goed vallende onder het kadaster wordt centraal geregistreerd, voor Brakel was dat in die tijd te Tiel. Dit archief wordt nu beheerd door het kadaster te Arnhem.

Hier vroeg ik een afschrift van de akte betreffende de koop van het perceel 640, eigendom van Jan van den Handel, zoals vermeld in de SAT 1837.

Een medewerker van het kadaster vertelde mij telefonisch, dat hij met mijn vraag naar de akte van overdracht van Jan van den Handel (geboren 1802) bezig was, maar dat hij er eigenlijk niet uit kwam.

Er werd grond verkocht, gekocht en aan het eind was er ook nog een paar m2 zoek.

Hij vertelde dat ze er met een paar man mee bezig waren geweest, maar dat zij er niet uitkwamen. Ik heb hem nog proberen uit te leggen hoe ik “denk” dat de vork in de steel zit, maar aan de andere zijde bleef een portie frustratie. Wel waren we het er over eens, dat er dus geen akte van overdracht is. Persoonlijk stel ik hier het jaar van oorsprong van de Nieuwstraat op 1829.

Doorzeuren.

Eigenlijk is het maar niets, zo’n slot met zoveel los hangende eindjes. Het is een feit, als je in het verleden duikt, zul je nog al eens genoeg moeten nemen met onbeantwoorde vragen, maar toch..

Bij het doorzoeken op internet van het archief van de familie van Dam van Brakel, in bewaring bij het Geldersarchief, stuitte ik op een dossier met eigendomsbewijzen van onroerend goed te Brakel. Spoorlags naar Arnhem, naar het Geldersarchief. Uit een aantal „onderhandse” verkoopovereenkomsten blijkt dat de heer van Dam actief betrokken is bij het verhandelen van percelen, stukjes grond en nieuwgebouwde huizen. Bij een aantal van deze „onderhandse” verkoopovereenkomsten uit 1827, 1828 en 1829 wordt de Nieuwstraat al genoemd als oriëntatie.

Bij het bestuderen en het vergelijken van betreffende gegevens uit de PKL – Perceelsgewijze Kadastrale Legger – ook weer zo’n indrukwekkend boekwerk (meerdere delen), blijkt dat stukken van de Peperstraat door particulieren aan derden worden verkocht. Bij het verhandelen van de diverse stukken grond wordt blijkbaar ruimte gemaakt voor de „nieuwe” straat. De Nieuwstraat komt met dit soort acties als vrije grond op de kaart.

Vanaf hier leef ik met de conclusie dat met de ombouw van de Peperstraat naar de Nieuwstraat in 1827 is begonnen en werd voltooid in 1829. Als bevestiging hiervan verwijs ik naar het register van huisnummers, met vermelding van hoofdbewoners 1828-1829.

Niet eerder, maar ook later werd geen vergelijkende telling van inwoners uitgevoerd.

Naast de heer Wilhelmus van Dam van Brakel, als een soort projectontwikkelaar, moet ook Wouter van Mourik van beroep bouwman, genoemd worden, hij ruilde een schuur met grond, waarde 40 gulden tegen 2 nieuwgebouwde huisjes, eveneens met een waarde van 40 gulden, als inkomsten.(?)

In de residentie van de stichting De Vier Heerlijkheden te Brakel, de koetsierswoning, is op een luchtfoto de plaats van de aansluiting van de Peperstraat op de Waaldijk nog duidelijk te herkennen.

De Nieuwstraat omstreeks 1920

Geraadpleegde archieven/websites:

www.streekarchiefbommelerwaard.nl (Zaltbommel)

www.geldersarchief.nl (Arnhem)

www.geldermalsen.nl (Asperen)

www.watwaswaar.nl (geen locatie)

Het schip van Oosse

Dit verhaal speelt zich af in de tweede wereldoorlog, ik schat in 1944. In die periode werden door de Duitsers de binnenvaartschepen gevorderd. Na de vordering van de schepen brandden zij de koppen van de schepen af en fabriceerden zij op de kop van het schip een soort laadklep. Zo konden aan de kop van het schip kanonnen e.d. naar binnen worden gereden. Het plan van de Duitsers was om met deze schepen naar Engeland te varen en daar aan de kust hun oorlogsmaterieel uit de schepen te rijden. De Duitsers hebben inderdaad met enkele schepen deze poging ondernomen. Al snel kwamen zij erachter dat deze binnenvaartschepen niet zeevaardig waren en dat deze plannen tot mislukken waren gedoemd. Verschillende schepen zijn zo in de Noordzee vergaan.

Ook het binnenvaartschip "Eben Haezer" van mijn grootvader Dingeman C. Oosse werd gevorderd. Hij had daar vreselijk de smoor over in. Met enkele andere schippers (ca. 4 of 5) die hetzelfde lot moesten ondergaan bedachten zij gezamenlijk een list.

Bij springtij zouden zij de Afgedamde Maas opvaren en daar de schepen op de uiterwaarden vastvaren. Zo gezegd, zo gedaan...de schepen liepen vast, het water zakte en de schepen waren met geen mogelijkheid meer los te krijgen. Aan de Duitsers vertelden zij dat zij de koers waren kwijt geraakt met het hoge water. Deze schepen hebben vlak bij Poederrijen op de uiterwaarden vast gezeten.

Aanvankelijk bleef grootvader met twee van zijn zoons op het schip wonen om een oogje in het zeil te houden. Later werd dit te riskant omdat er veel beschietingen e.d. langs de rivier plaatsvonden.

Mijn grootmoeder met enkele zussen van mijn moeder waren toen al geëvacueerd bij de familie Gijs v.d. Werken in Poederrijen. Grootvader voegde zich bij de familie. Ook de twee broers van mijn moeder hadden zo gelijk een onderduikadres. De Duitsers lieten zich niet veel zien in Poederrijen, het was er tamelijk rustig en ongevaarlijk. Was er onraad, dan werden zij tijdig gewaarschuwd en verschuilden zij zich tussen het koren. De schepen hebben tot het einde van de oorlog op deze plaats vastgezeten. Vrijwel onbeschadigd zijn zij na de bevrijding m.b.v. rollende boomstammen bij hoogwater door een sleepboot losgetrokken.

Het is een wonder dat deze schepen destijds niet door de Duitsers zijn opgeblazen. Hadden zij de sabotage- actie niet door? Een zus van mijn moeder, Neeltje Oosse, trouwde met Kees Hasselman en vestigden zich na de oorlog aan de Maarten van Rossumweg in Poederrijen.

Jan van Loopik (Jaargang 6-1)

De Ned. Herv. kerk van Zuilichem door F. A. J. Vermeulen in: De Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst

Op 10 mei 1918 werd bij Koninklijk Besluit de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg ingesteld.

Afdeling A van deze instelling had als doel het samenstellen en uitgeven van een geïllustreerde beschrijving van alle in Nederland aanwezige monumenten van geschiedenis en kunst van vóór 1850. Zij nam de taak over van haar in 1903 opgerichte voorganger, de Rijkscommissie tot het opmaken en uitgeven van een inventaris en een beschrijving van de Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst.

Van elke provincie is één deel uitgegeven, wat weer onderverdeeld is in zoveel stukken als nodig waren om de stof te kunnen beschrijven.

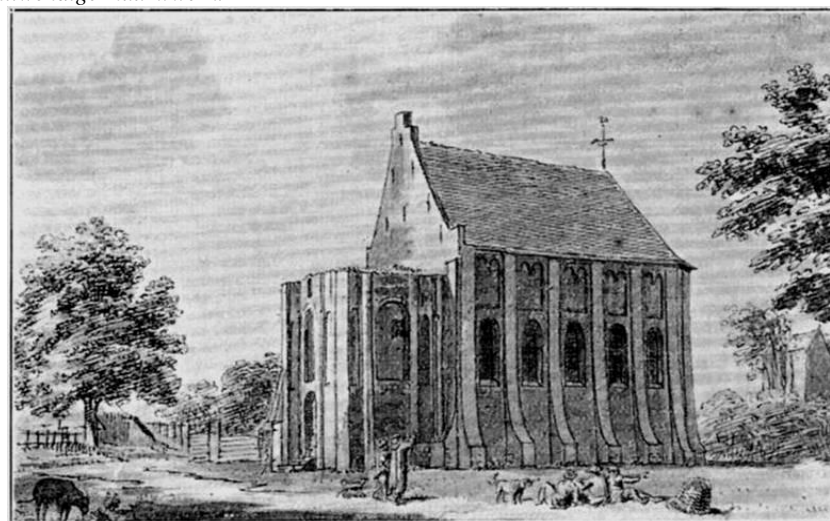
Zo wordt in deel III, de provincie Gelderland beschreven en in het eerste stuk hieruit, Het Kwartier van Nijmegen. Een onderdeel van het Kwartier van Nijmegen is De Tieler- en Bommelerwaard.

In het gedeelte “Bommelerwaard”, dat in 1932 geschreven is door F. A. J. Vermeulen (1883-1961) en waarvan in 1974 een herdruk is verschenen, vindt men onder de plaats Zuilichem de volgende beschrijving van de Ned. Herv. kerk aldaar:

De Ned. Herv. Kerk, vóór de Hervorming aan de H. Lambertus gewijd (BOSSCHE BIJDR. V, 123 BLZ. 142), is in eigendom en onderhoud bij de kerkelijke gemeente; de toren behoort aan de burgerlijke gemeente.

In 1143 bevestigde paus Innocentius II de kapittelkerk te Luik in het bezit van “Solelekem cum appendiciis (SLOET, OORKONDENB. N°. 279). Uit deze “appendices” zou men geneigd zijn op te maken dat Zuilichem toen reeds een parochiekerk was. Volgens de kerkvisitatie van 8 septem-ber 1571 bezat de kerk vier gewijde altaren; collator was Nicolaas Pieck, heer van Zuilichem; als pastoor wordt tezelfdertijd Joannes Hoey genoemd (BOSSCE BIJDR. V, t. a. p.). De kerk ging in 1572 over in handen van de Hervormde.

Zij werd in 1659 verbouwd, waartoe de stad Haarlem een subsidie van f50 schonk ²⁾. Opmerkelijk is echter, dat in 1741 wordt meegedeeld: “De Kerk van Zuilichem is nieuw; doch heeft geenen Tooren” (TEGENW. STAAT, blz. 294) Nadat de brand in Augustus 1886 het inwendige, het dak en torenspits had verwoest, is de kerk hersteld met behoud van het uitwendige muurwerk.

Afb. 259. Zuilichem. Ned. Hervormde kerk uit het Zuid-Westen naar een teekening in O.-I. inkt van A. DE HAAN ¹⁾.

De kerk, georieënteerd aan de binnenzijde van de Waaldijk gelegen, is een met kleine steen nieuw ommetseld baksteenen gebouw, bestaande uit een schip van vier traveeën, met een driezijdige sluiting en een vierkante toren met een aanbouwsel tegen de noordzijde.

De door eenvoudige beeren opgezwenkten voet gescheiden traveeën bestaan elk uit twee geledingen, in de onderste, waarvan boognissen met vensters zijn aangebracht, terwijl de bovenste nissen door twee in het midden op console rustende rondboogjes worden bedekt; de nissen in de drie sluitingsmuren zijn geheel blind.

De toren bestaat uit drie geledingen en heeft een eenvoudigen rondbogigen ingang aan de westzijde.

-
- 1) De tegenwoordige verblijfplaats van deze teekening en van eenige andere hier gereproduceerde teekeningen die ongeveer 20 jaar geleden zijn gefotografeerd, hebben wij niet kunnen achterhalen monumentenzorg.
 - 2) Blijkens een aantekening van Dr. A. Bredius in het archief van het Rijksbureau v. d. Monumentenzorg.

In 1722 teekende A. de Haan de kerk in vervallen toestand (Afb. 259).

De bovenste geleding van den toren ontbrak toen, maar het muurwerk vertoont dezelfde indeeling met nissen, die we thans nog vinden. Het karakter dezer muurbehandeling doet vermoeden, dat de verbouwing van 1659 een ommetseling van een romaansche kerk betrof, waarbij de bestaande nisversiering werd gevolgd.

De bovenste geleding van de toren is, de boven aangehaalde mededeeling in den TEGENW. STAAT in aanmerking genomen, blijkbaar na 1741, vermoedelijk omstreeks 1800, opgetrokken.

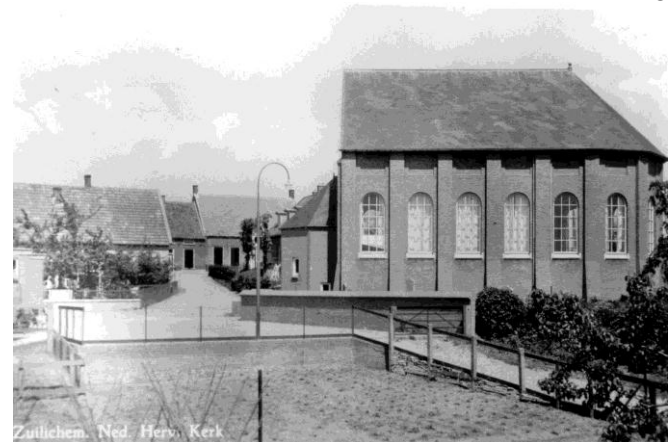
De kerk bezit:

Een zilveren broodschotel, waarin gegraveerd een wapen beladen met drie passers en omgeven door een lauwerkrans, en het opschrift: "Gegeven ter Gedachtenis van Mejuffrouw Dirkske Timmer aan de Gereformeerde Gemeente te Zuilichem 1821". Merken: C.D, een gehelmd kopje (waarborgmerk), en een klimmende leeuw. Twee Avondmaalsbekers met een gegraveerd wapen en het randschrift: "Gegeven door Vrouwe W. Timmer Wed^e van wijlen den heer van Zijl aan de gereformeerde gemeente van Zuilichem 1806". Merken: C.K., I., een leeuwje, en een onleesbaar. Een zilveren vaasvormige kan (XIXa) met houten oor. Twee tinnen offerbussen (1811) met merken als die te Nieuwaal. (= engel met bazuin tussen de de letters C en S. (JvL))

Een klok (middellijn: 0.713 M) met een breed ornamentrand, waarin het opschrift in Romeinsche hoofdletters: Me fecit Pieter Seest Amstelodami Anno 1731" (? Jaartal onduidelijk).

Tot zover een beschrijving van de kerk en haar bezittingen uit 1932.

Zoals hiervoor is omschreven had de kerk in 1741 dus geen toren, deze is er later aangebouwd.

Ook na de Tweede Wereldoorlog is de kerk weer enige tijd "torenloos" geweest.

Toen de toren met kerk in 1945 opgeblazen werd, is de kerk weer snel herbouwd. De toren kwam echter pas in 1954 gereed.

Jan van Brakel (Jaargang 6-1)

Poederoijens dorpsnieuws uit oude kranten

Uit het Nieuwsblad van woensdag 17 februari 1892

Dezer dagen bemerkten voorbijgangers rook in de Chr. Ger. kerk alhier en nadat zij ene ruit hadden ingeslagen zagen zij dat daar binnen brand was. Met behulp van de brandspuit was men het vuur spoedig meester, de predikstoel is geheel verbrand, verdere schade van belang is er niet. 's- Avonds tevoren was er Godsdienstoefening gehouden en hoogstwaarschijnlijk is bij het uitgaan der kerk de stoof in den predikstoel omgevallen.

Uit het Nieuwsblad van woensdag 24 februari 1892

Er worden pogingen gedaan om de Chr. Ger. gemeente alhier en te Zuilichem tot één gemeente te verenigen teneinde daardoor gemakkelijker te slagen in het verkrijgen van een predikant.

Uit het Nieuwsblad van 28 april 1894

Heden werden door J.A. van der Maas, veldwachter te Poederoijen, de eerste nieuwe aardappelen van den kouden grond geroid. Voorzeker wel een grote zeldzaamheid dat april reeds nieuwe aardappelen oplevert.

Uit het Nieuwsblad van zaterdag 3 november 1894

Bedankt voor het beroep naar de Herv. gemeente van Poederoijen en Loevestein den heer J. Schokking, cand. te Amsterdam

Bron: Streekarchief Land van Heusden en Altena te Heusden.

"Het Nieuwsblad voor het land van Heusden en Altena, de Langstraat en de Bommelerwaard".